

ARUNDHATI ROY
MINISTERUL
FERICIRII
SUPREME

Traducere din engleză și note
de Alexandra Coliban

HUMANITAS
fiction

Celor
Neîmpăcați

Adică e după cum îți spune inima...

Nâzım Hikmet

La ora magică a asfințitului, când soarele a dispărut, nu însă și lumina, armate de vulpi zburătoare părăsesc banianul din vechiul cimitir și pornesc, plutind ca un abur, peste oraș. Când pleacă liliicii, se întorc ciorile. Cu toată larva revenirii lor acasă, nu reușesc să umple tăcerea lăsată în urmă de vrăbiile dispărute și de bătrânii vulturi cu spinare albă, custozi ai morților de mai bine de o sută de milioane de ani, șterși acum de pe fața pământului. Vulturii au pierit otrăviți cu diclofenac. Diclofenacul, aspirina vacilor, dată bovinelor ca relaxant muscular, spre a le alina durerile și a le crește producția de lapte, are – avea – asupra vulturilor cu spinare albă efect de gaz paralizant. După ce mureau, vacile lactante sau bivoliile relaxați deveneau momeală otrăvită pentru vulturi. Pe măsură ce bovinele se transformau în fabrici de lapte mai eficiente, pe măsură ce orașul mânca mai multă înghețată, caramel crocant, napolitane și fursecuri cu fulgi de ciocolată, sau bea mai mult milkshake de mango, gâturile vulturilor începeau să se încovoie de parcă ar fi fost obosiți și nu mai puteau sta treji. Bărbi argintii de salivă li se prelingeau din ciocuri și, unul câte unul, se prăbușeau, morți, de pe crengile lor.

Puțină lume a observat dispariția bătrânelor, prietenoaselor păsări. Erau atâtea lucruri pe cale să se întâmple.

Unde se duc păsările bătrâne să moară

Trăia în cimitir precum un copac. În zori le petrecea pe vrăbii și îi întâmpina pe liliecii care se întorceau acasă. Pe înserat făcea invers. Între schimburi stătea la taifas cu duhurile vulturilor ce se arătau prin crengile ei de sus. Simțea încleștarea blândă a ghearelor lor ca o durere într-un membru amputat. I se părea că nu regretă întru totul că s-au scuzat și au părăsit povestea.

Când se mutase acolo, îndurase luni întregi de cruzime gratuită ca și când ar fi fost un copac – fără să crâcnească. Nu se întorcea să vadă ce băiețel aruncase în ea cu o piatră, nu-și întindea gâtul spre a citi înjurăturile pe care i le creștau în scoarță. Când oamenii îi strigau vorbe de ocară – clown fără circ, regină fără palat –, lăsa durerea să-i adie printre ramuri ca o briză, alinându-și suferința cu balsamul propriului foșnet de frunze.

De-abia după ce Ziauddin, imamul cel orb care condusesese cândva ceremoniile religioase din Fatehpuri Masjid¹, se împrietenise cu ea și începuse s-o viziteze, ajunseseră și cei din vecinătate la concluzia că venise vremea s-o lase în pace.

Cu mult timp în urmă, un bărbat care vorbea englezește îi spusese că numele ei, scris de la coadă la cap (în engleză) se citea Majnu. În varianta englezească a poveștii despre Laila și

1. *Masjid*, „moschee“, loc de rugăciune pentru musulmani. (N.red.)

Majnu, îi spusese acesta, pe Majnu îl chema Romeo, iar pe Laila, Julieta. I se părușe amuzant.

— Adică am făcut din povestea lor un *khichdi*?¹ a întreat ea. Ce-or să se facă atunci când vor afla că Laila ar putea fi Majnu, iar Romi era de fapt Juli?

Data viitoare când s-au văzut, Bărbatul Care Știa Englezește i-a spus că făcuse o greșeală. Numele ei scris invers ar fi Mujna, care nu era un nume și nu însemna absolut nimic. La care ea i-a răspuns:

— Nu contează. Eu sunt toți, sunt Romi și Juli, sunt Laila și Majnu. Și Mujna, de ce nu? Cine spune că numele meu e Anjum? Eu nu sunt Anjum, eu sunt Anjuman. Sunt o *mehfil*², sunt o reuniune. A tuturor și-a nimănu, a toate și-a nimic. Ai vrea să mai inviți pe cineva? Oricine e binevenit.

Bărbatul Care Știa Englezește i-a spus că de data asta o potrivise bine. I-a spus că lui nu i-ar fi trecut niciodată prin cap așa ceva. Ea i-a răspuns:

— Cum să-ți fi trecut, la cum vorbești tu urdu? Ce-ți închipui? Că engleza te face deștept una-două?

El a răs. Ea a răs de răsul lui. Au împărțit o țigară cu filtru. El s-a plâns că țigările Wills Navy Cut sunt scurte și butucănoase și că nu-și merită banii. Ea i-a mărturisit că-i plac mult mai mult decât Four Square sau decât exagerat de masculinele Red & White.

Nu-și mai amintea acum numele lui. Poate că nici nu-l știuse vreodată. Plecase de mult, Bărbatul Care Vorbea Englezește, încotro îi fusese dat să se ducă. Iar ea trăia în cimitirul din spatele spitalului de stat. Companie îi țineau *almirah*³-ul Godrej de oțel în care își ținea muzica – discuri zgâriate și casete –, un armoniu vechi, hainele și bijuteriile, cărțile de

1. Preparat culinar din sudul Asiei, ce are la bază orez, linte și legume. Prin extensie, „ghiveci“, inclusiv în sens figurat.

2. Spectacol de poezie, sau muzică indiană clasică și dans, cu public limitat, într-un cadru intim.

3. Dulap mare, adesea din lemn sculptat, aici fabricat de Godrej, marele producător indian de mobilier.

poezie ale tatălui ei, albumele cu fotografii și câteva fragmente decupate din ziare, ce supraviețuiseră incendiului de la Khawb-gah¹. Își atârna cheia la gât de o sfoară neagră, alături de scobitoarea de argint îndoită. Dormea pe un covor persan jerpelit, pe care-l înclua în timpul zilei și-l întindea noaptea între două morminte (amuzant că nici măcar două nopți la rând nu erau aceleași morminte). Fuma în continuare. Tot Navy Cut.

Într-o dimineață, în timp ce ea-i citea ziarul cu voce tare, bătrânul imam, care în mod evident nu asculta, a întrebat-o pe un ton nonșalant:

— E-adevărat că la voi până și hindușii sunt îngropați, nu incinerati?

Simțind pericolul, se eschivase:

— Adevărat? Ce să fie adevărat? Ce e Adevărul?

Nedorind să fie deturnat de la subiect, imamul a bâiguit un răspuns mecanic:

— *Sach Khuda hai. Khuda hi Sach hai.*

„Adevărul e Dumnezeu. Dumnezeu e Adevărul.“ Genul de vorbă de duh pe care o vedeai scrisă pe spatele camioanelor ce treceau vâjzând pe autostradă. Apoi și-a mijit ochii verzi și orbi și a întrebat într-o șoaptă verde-hâtru:

— Ia spune, voi știți, când muriți, unde vă îngroapă? Cine vă spală trupurile? Cine spune rugăciunile?

Anjum a tăcut multă vreme. Apoi s-a aplecat spre el și, atipic pentru un copac, i-a răspuns în șoaptă:

— Imam Sahib², când se vorbește de culori – roșu, albastru, portocaliu, când se descrie cerul la asfințit sau luna răsărind în timpul Ramadanului – la ce te gândești?

1. „Casa viselor“ – dormitoarele împăratului mogul Akbar din complexul Fatehpur Sikri, situat în districtul Agra al statului Uttar Pradesh din India.

2. Formulă de adresare, în limbajul colonial britanic, față de stăpân sau față de omul alb, prin extensie.

După ce s-au rănit astfel reciproc, profund, aproape mortal, cei doi au rămas tăcuți, sângerând unul lângă altul pe mormântul însořit al cuiva. În cele din urmă, Anjum a fost cea care a spart tăcerea:

— Spune-mi tu mie, a continuat ea. Tu ești Imam Sahib, nu eu. Unde se duc păsările bătrâne să moară? Cad peste noi ca pietrele, din cer? Ne împiedicăm de stârvurile lor pe străzi? Nu crezi că Atoatevăzătorul, Atotputernicul, când ne-a pus pe acest Pământ, s-a ocupat cum se cuvine de trecerea noastră?

În ziua aceea, vizita imamului s-a terminat mai repede ca de obicei. Anjum l-a privit îndepărtându-se, căutându-și poc-poc drumul printre morminte, scoțând note muzicale cu bastonul lui de nevăzător când dădea peste sticlele goale de alcool și seringile folosite ce zăceau în calea lui. Nu l-a oprit. Știa că se va întoarce. Oricât de elaborată i-ar fi fost șarada, recunoștea singurătatea când o întâlnea. Simțea că într-un mod straniu, tangențial, avea nevoie de umbra ei așa cum și ea avea nevoie de a lui. Și învățase pe propria piele că Necazul era un depozit în care încăpeau cantități enorme de cruzime.

Deși plecarea lui Anjum din Khwabgah nu fusese nici pe departe cordială, știa că visele și secretele acestuia nu erau doar ale ei, ca să le poată dezvălui.

Khwabgah

Era a patra dintre cei cinci frați, născută într-o dimineață rece de ianuarie, la lumina lămpii (pană de curent), în Shah-jahanabad, orașul fortificat din Delhi. Ahlam Baji, moașa care o adusese pe lume și o pusese, înfășată în două șaluri, în brațele mamei ei, spusese:

— E băiat.

În împrejurările date, greșeala ei era de înțeles.

La o lună după ce rămăsese însărcinată prima oară, Jahanara Begum¹ și soțul ei hotărâseră că, dacă bebelușul lor era băiat, aveau să-i pună numele Aftab. Primii lor trei copii fuseseră fete. Îl așteptaseră vreme de șase ani pe Aftab al lor. Noaptea în care s-a născut a fost cea mai fericită din viața Jahanarei Begum.

În dimineața următoare, când soarele se ridicase, iar în cameră era cald și plăcut, l-a desfășat pe micul Aftab. I-a explorat trupșorul – ochi nas cap gât subsuori degete de la mâini și de la picioare –, desfătându-se pe îndelete. Atunci a descoperit, ascuns sub organele lui de băiețel, un organ mititel, neformat, dar neîndoelnic de fetiță.

Se poate oare ca o mamă să fie îngrozită de propriul prunc? Așa fusese Jahanara Begum. Prima reacție a fost că i s-a strâns inima și a simțit oasele cum i se transformă în cenușă. A doua

1. *Begum* – femeie indiană de rang înalt; prin extensie, formulă de adresare respectuoasă.

reacție a fost să se mai uite o dată, nu cumva să i se fi părut. A treia reacție a fost una de silă față de ce zămislise, și atunci i s-au chircit mațele și a simțit un firicel subțire de excremente alunecându-i pe picioare. A patra reacție a fost că s-a gândit să-și pună capăt zilelor și să-și omoare și copilul. A cincea reacție a fost să-și ia pruncul în brațe și să-l țină strâns, căzând prin crăpătura dintre lumea pe care o cunoștea și alte lumi despre a căror existență n-avea habar. Acolo, în abis, învârtindu-se prin beznă, toate lucrurile de care fusese sigură până atunci, de la cele mai mărunte până la cele mai mari, au încetat să mai aibă vreo noimă. În urdu, singura limbă pe care o cunoștea, toate lucrurile, nu doar cele însuflețite, ci *toate* lucrurile – covoare, haine, cărți, pixuri, instrumente muzicale – aveau un gen. Totul era ori masculin, ori feminin, bărbat sau femeie. Totul, în afară de bebelușul ei. Desigur, știa că există un cuvânt pentru cei ca el – *hijra*¹. Două cuvinte, de fapt, *hijra* și *kinnar*. Dar nu faci o limbă din două cuvinte.

Era oare posibil să trăiești în afara limbii? Evident, întrebarea asta nu și-o formulase în cuvinte sau ca pe-o singură poziție lucidă. Întrebarea asta și-o formulase sub forma unui urlet mut, embrionic.

A șasea reacție a fost să se spele și să ia hotărârea că deocamdată nu va spune nimănui. Nici măcar soțului ei. A șaptea reacție a fost să se întindă alături de Aftab și să se odihnească. Precum Dumnezeu creștinilor după ce făcuse Cerul și Pământul. Doar că el se odihni după ce văzuse un rost în lumea pe care o crease, în timp ce Jahanara Begum se odihnea după ce creația ei îi dăduse peste cap rostul lumii.

Nu era un vagin adevărat, și-a spus. Canalele nu-i erau deschise (verificate). Era doar o anexă, o chestie de bebeluș.

1. Populație recunoscută ca fiind al treilea sex în India, Pakistan și Bangladesh. *Hijra* se nasc bărbați, dar identitatea lor sexuală este feminină.

Probabil că avea să se închidă, sau să se vindece, sau să dispară cumva. Avea să se roage la toate altarele știute și să-l roage pe Atotputernic să-i arate milă. Iar El i-o va arăta. Știa că așa va fi. Și poate chiar i-o arătase, în chipuri pe care ea nu le-nțelegea pe de-a-ntregul.

În prima zi în care s-a simțit în stare să plece din casă, Janahara Begum l-a dus pe bebelușul Aftab la *dargah*¹-ul lui Hazrat² Sarmad Șahid, aflat aproape de casă, la zece minute de mers pe jos. Nu știa pe atunci povestea lui Hazrat Sarmad Șahid și n-avea habar cum de apucase așa de hotărât înspre altarul acestuia. Probabil că el o chemase. Sau poate se simțea atrasă de ciudații pe care îi văzuse campați acolo de câte ori trecuse prin fața lui, în drum spre Mina Bazar, genul de oameni cărora, în viața ei de dinainte, nu s-ar fi coborât nici măcar să le arunce o privire, dacă nu-i ieșeau în cale. Dintr-odată, aceștia păreau cei mai importanți oameni din lume.

Nu toți cei care vizitau *dargah*-ul lui Hazrat Sarman Șahid îi știau povestea. Unii o cunoșteau doar parțial, sau deloc, iar alții născociseră propriile versiuni. Cea mai mare parte dintre ei știau că fusese un negustor armean evreu, venit la Delhi din Persia, pe urmele iubirii vieții lui. Puțini aveau habar că iubirea vieții lui era Abhay Chand, un tânăr băiat hindus pe care îl cunoscuse în Sindh. Majoritatea știa că se lepădase de iudaism, convertindu-se la islam. Puțini aveau cunoștință că, în căutările sale spirituale, până la urmă se lepădase și de islamul ortodox. Majoritatea știa că trăise pe străzile din Shahjahanabad în chip de fâchir despuiat, până când fusese executat public. Puțini aveau habar că motivul execuției nu fusese delictul goliciunii publice, ci acela al apostaziei sale. Aurangzeb, împăratul de pe-atunci, îl somase pe Sarmad să se prezinte la palatul său și îi ceruse să arate că era un musulman adevărat, recitând Kalima³:

-
1. Mormântul unui sfânt musulman.
 2. Titlu onorific arab a cărui traducere literală este „prezență“.
 3. Conținutul formal al *Shahadei*, mărturisirea de credință în islam.

„*La ilaha illallah, Mohammed-ur rasul Allah*“ – „Nu există Dumnezeu în afară de Allah, iar Mohammed e trimisul său“. Sarmad a stat dezbrăcat în curtea regală din Fortul Roșu înaintea unui juriu format din cadii și mulahi. Când a început să recite Kalima, norii au înțepenit pe cer, păsările au împietrit în zbor, iar aerul din fort a devenit gros și impenetrabil. Dar nici n-a început bine, că s-a și oprit. Tot ce-a spus a fost prima propoziție: „*La ilaha*“. „Nu există Dumnezeu.“ Nu putea merge mai departe, a insistat el, până nu-și ducea la bun sfârșit căutățile spirituale și îl îmbrățișa pe Allah din tot sufletul. Până atunci, a zis, recitarea Kalimei n-ar fi fost decât o parodie de rugăciune. Aurangzeb, susținut de cadiii săi, a ordonat execuția lui Sarmad.

Ar fi greșit să presupui din asta că oamenii veniți să-i aducă un omagiu lui Hazrat Sarmad Șahid fără a-i cunoaște povestea o făceau din ignoranță, din nepăsare față de realitate și istorie. Căci spiritul nesupus al lui Sarmad, intens, palpabil și mult mai adevărat decât ar fi putut fi vreodată o înlănțuire de evenimente istorice, le apărea, înăuntrul *dargah*-ului, celor care-i căutau binecuvântarea. Acesta preamărea (fără a propovădui) virtutea spiritualității în detrimentul tainelor, a simplității în detrimentul opulenței și a iubirii încăpățănate, extatice, chiar cu riscul anihilării. Spiritul lui Sarmad le permitea celor veniți la el să-i ia povestea și s-o transforme în ce aveau ei nevoie.

Când a devenit o figură familiară a *dargah*-ului, Jahanara Begum a auzit (și apoi a relatat, la rându-i) povestea decapitării lui Sarmad pe treptele geamiei înaintea unui adevărat ocean de oameni care îl adorau, veniți să-și ia rămas-bun. Cum capul acestuia continuase să-și recite poemele de dragoste multă vreme după ce fusese retezat și cum își culesese de pe jos capul vorbitor, cu nonșalanța cu care și-ar lua un motociclist casca, urcând treptele pentru a intra în Jama Masjid, iar apoi, cu aceeași nonșalanță, plecând direct în rai. De aceea, spunea Jahanara Begum (oricui se arăta dispus s-o asculte), în micul *dargah* al lui Hazrat Sarmad (prins ca un melc la baza scărilor de est ale

geamiei, în chiar locul unde i se vărsase sângele și se formase o băltoacă), podeaua e roșie, pereții sunt roșii, iar tavanul e și el roșu. Deși au trecut mai bine de trei sute de ani, spunea ea, sângele lui Hazrat Sarmad e imposibil de spălat. Orice culoare în care îi zugrăveau *dargah*-ul, insista ea, cu timpul, se transforma în roșu de la sine.

Prima dată când și-a croit drum prin mulțime – vânzători de *attar*¹-uri și amulete, custozi ai încălțărilor pelerinilor, infirmi, cerșetori, oameni fără adăpost, capre puse la îngrășat spre a fi sacrificate de Eid² și adunătura de eunuci bătrâni și tăcuți care se aciuseră sub o prelată, în fața sanctuarului – și a pătruns în încăperea cea roșie, Jahanara Begum s-a liniștit. Zgomotele străzii păliseră și păreau să vină de undeva de departe. S-a așezat într-un colț, cu bebelușul adormit în poală, privindu-i pe oamenii (musulmani și hinduși deopotrivă) care intrau singuri sau câte doi și legau sfori roșii, brațări roșii sau fășii de hârtie de gardul din jurul mormântului, implorându-l pe Sarmad să-i binecuvânteze. De-abia când a observat un bărbat translucid cu pielea uscată, ca de hârtie, și barba ca un fuior de lumină involburată, stând într-un colț, legănându-se înainte și înapoi și plângând încetișor, de parcă ar fi avut inima frântă, a dat și Jahanara Begum drumul lacrimilor să curgă. „Acesta este fiul meu, Aftab“, i-a șoptit ea lui Hazrat Sarmad. „L-am adus aici, la tine. Ai grijă de el. Și învață-mă cum să-l iubesc.“

Iar Hazrat Sarmad s-a conformat.

*

În primii ani de viață ai lui Aftab, secretul Jahanarei Begum s-a păstrat. Așteptând să i se vindece organul de fată, l-a ținut aproape și l-a protejat cu ferocitate. Nici după ce i s-a născut

1. Uleiuri esențiale derivate din surse botanice.

2. Sărbătoare musulmană care marchează sfârșitul Ramadanului. (N.red.)

băiatul cel mic, Saqib, nu l-a lăsat pe Aftab să se îndepărteze prea mult de unul singur. Comportamentul ei nu părea ieșit din comun la o femeie care așteptase atâta vreme și cu atâta ardoare un fiu.

Când Aftab a împlinit cinci ani, a început să frecventeze *madrassa*¹ urdu-hindi pentru băieți din Chooriwalli Gali (alea vânzătorilor de brățări). După mai puțin de un an, știa să recite o bună parte a Coranului în arabă, deși nu era prea clar cât de mult înțelegea – dar asta era valabil și în cazul celorlalți copii. Aftab era un elev peste medie, dar încă de foarte tânăr fusese clar că avea un dar aparte pentru muzică. Când cânta, o făcea cu glas dulce, curat, și prindea melodiile de prima dată când le asculta. Părinții lui au hotărât să-l trimită la Ustad² Hameed Khan, un tânăr muzician de excepție care preda muzică clasică hindustană unor grupuri de copii, în locuința lui înghesuită din Chandni Mahal. Nu era curs de la care micul Aftab să lipsească. La nouă ani cânta deja douăzeci de minute bune din *bada khayal*-ul³ *raga*-urilor⁴ Yaman, Durga și Bhairav și își făcea vocea să alunece șagalnic din *rekhab*-ul⁵ bemol al *raga*-ului Pooriya Dhanashree, ca o piatră sărind pe suprafața unui lac. Cânta Chaiti și Thumri⁶ cu desăvârșirea și ținuta unei curtezane din Lucknow⁷. La început, lumea a fost amuzată, chiar încurajatoare, dar curând au început chicotelile și tachinările celorlalți copii: „E o Ea. Nu e un El sau o Ea. E și un El, și o Ea. Ea-El, El-Ea. Ea-El, El-Ea. Ha! Ha! Ha!”

-
1. Școală religioasă islamică.
 2. *Ustad*, titlu onorific dat unui bărbat în lumea musulmană. (N.red.)
 3. *Khayal* este genul modern al muzicii clasice hindustane. Interpretarea tipică de *khayal* se compune din *bada khayal*, „marele *khayal*”, cu un tempo lent, și *chhota khayal*, „micul *khayal*”, cu un tempo rapid în încheiere.
 4. Tip melodic tradițional din muzica indiană, constând într-o temă ce exprimă sentimente religioase, care devine cadru tonal de improvizație.
 5. *Rekhab* – a doua notă a gamei muzicale indiene.
 6. Forme melodice semi-clasice de pe subcontinentul indian.
 7. Cel mai mare oraș din statul indian Uttar Pradesh.

Când tachinările au devenit de nesuportat, Aftab a încetat să mai meargă la lecțiile de muzică. Însă Ustad Hameed, care-l iubea la nebunie, s-a oferit să-i dea lecții separat, numai lui. Așa că lecțiile de muzică au continuat, însă Aftab a refuzat să mai meargă la școală. Nădejdea Jahanarei Begum cam pâlise deja pe atunci. Nu se întrezărea nici un semn de vindecare. Reușise să-i amâne circumcizia vreme de câțiva ani, invocând tot soiul de scuze care mai de care mai fanteziste. Dar tânărul Saqib își aștepta și el rândul, așa încât știa că rămăsese în pană de timp. În cele din urmă, a făcut ceea ce trebuia să facă. Și-a luat inima-n dinți și i-a spus soțului ei, izbucnind în lacrimi care erau deopotrivă de jale și de ușurare că, în sfârșit, nu mai trebuia să-și îndure singură coșmarul.

Soțul ei, Mulaqat Ali, era *hakim*¹, specialist în plante medicinale și iubitor de urdu și de poezie persană. Toată viața lucrase pentru familia altui *hakim*, Hakim Abdul Majid, care inventase o marcă la modă de sirop, denumită Rooh Afza („elixirul sufletului“ în persană). Rooh Afza, făcut din semințe de *khurfa* (portulacă), struguri, portocale, pepeni, mentă, morcovi, o urmă de spanac, vetiver, lotus, două soiuri de nuferi și un distilat din trandafiri de Damasc, fusese conceput ca băutură tonică. Dar oamenii descoperiseră că două lingurițe din siropul rubiniu acidulat într-un pahar cu lapte rece sau chiar în apă chioară nu numai că aveau un gust delicios, dar erau un remediu eficient pentru verile toride din Delhi și frigurile ciudate aduse de vânturile deșertului. Ceea ce ar fi trebuit să fie un medicament a ajuns curând cea mai vândută băutură răcoritoare din regiune. Rooh Afza a devenit o afacere prosperă, numele fiind cunoscut de toată lumea. Timp de patruzeci de ani, a dominat piața, expediindu-și produsul de la sediul central aflat în orașul vechi până hăt în sud, la Hyderabad, și până hăt spre vest, în Afganistan. Apoi a venit Împărțirea. Carotida

1. Doctor care practică medicina tradițională, într-o cultură predominant musulmană.